

Бердянський державний педагогічний університет
Факультет дошкільної, спеціально та соціальної освіти
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

Пояснювальна записка
до дипломного проекту (роботи)
магістр
(освітній ступінь)

на тему:

**“ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ ТА НАВИЧОК БЕЗПЕЧНОЇ
ПОВЕДІНКИ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ СЕРЕД УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ”**

Виконала:

здобувач вищої освіти

II курсу, м22СР групи

галузі знань 23 Соціальна робота

спеціальності 231 Соціальна робота

ВАЛЕНТИРОВА Ганна Михайлівна

Науковий керівник:

к. пед. н., доц. Сергій УЛЮКАЄВ

Рецензент:

к. пед. н., доц. Катерина ПЕТРОВСЬКА

2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	с. 3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ ТА НАВИЧОК БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ СЕРЕД УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ	с. 6
1.1 Медіаграмотність як ключова компетентність сучасної людини	с. 6
1.2 Кібербезпека як запорука безпечної поведінки підлітків в мережі	с. 27
1.3 Формування медіаграмотності та навичок безпечної поведінки в мережі Інтернет: методи та засоби	с. 36
Висновки до першого розділу	с. 44
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ ТА НАВИЧОК БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ СЕРЕД УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ..	с. 46
2.1 Діагностика рівня медіаграмотності та навичок безпечної поведінки в мережі Інтернет серед учнівської молоді	с. 46
2.2 Розробка та впровадження соціально-педагогічної програми з формування медіаграмотності та навичок безпечної поведінки в мережі Інтернет серед учнівської молоді	с. 54
2.3 Прогнозування ефективності соціально-педагогічної програми з формування громадянської компетентності у дітей та підлітків	с. 59
Висновки до другого розділу	с. 62
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	с. 63
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	с. 65
ДОДАТКИ	с. 70

ВСТУП

Сьогоднішнє суспільство, “суспільство мас-медіа”, “інформаційне суспільство” постійно наповнюється новим змістом медіакультури сучасної людини.

Стрімкий розповсюдження та розвиток нових інформаційно-комунікаційних технологій сприяє зростанню вимог до рівня медіаграмотності та медіаосвіти особистості, вироблення в неї певної ефективної взаємодії з мас-медіа, здійснення ціннісно-вольової рефлексивної регуляції інформаційної поведінки та адекватної поведінки у соціумі.

Інтеграційні процеси, які відбуваються у суспільстві в останні роки, визначають необхідність медіатизації та інформатизації освіти; створюють нові вимоги до навчання підростаючого покоління, яке вміє користуватися сучасними технологіями; формують здатність до пошуку потрібної інформації з метою використання її в своїй діяльності та вміння використовувати нетрадиційні, засоби, форми та методи для вирішення проблем медіаграмотності.

Перспективи сучасної медіаосвіти в Україні пов’язані з процесами соціальної модернізації суспільства, проблемами формування у підростаючого покоління критичного мислення, та як результат медіаграмотної особистості. Тому популярності сьогодні набуває медіаосвіта, яка спрямована на формування особистості яка здатна генерувати нові ідеї, креативно мислити, вирішувати складні задачі та здатна швидко адаптуватися до нових викликів суспільства.

Все це визначає потребу в створенні інноваційних підходів щодо організації освітнього процесу, які мають на меті формувати у підростаючого покоління знань, вмінь та навичок в сфері медіа та навичок користування медіа як джерела саморозвитку.

Проблема формування медіаграмотності та формування навичок безпечної поведінки в мережі Інтернет висвітлюється у роботах багатьох науковців.

Зокрема такі питання: дослідження вітчизняного та світового досвіду медіаосвіти (А. Діліжан, А. Нечай, А. Шаріков, А. Самарцев, Е. Черкашин та ін.); дослідження проблем функціонування медіапростору (Б. Потятиник, В. Резун, І. Михайлин, Л. Саєнкова, Н. Габор, С. Квіт); ефективне формування медіакомпетентності (А. Федорова, В. Мантуленко, В. Протопопов, І. Донін, І. Фатєєва, М. Кузьміна та ін.); проблема інформаційної безпеки (А. Малиш, В. Герасименко, В. Мельшков, В. Хорошко, В. Ярочкін, П. Зегжда та ін.); проблеми визначення моделей та методів медіаосвіти та формування медіаграмотності (А. Федоров, А. Шаріков, Д. Бекінгем, Д. Консідайн, Е. Харт, Л. Зазнобіна, Л. Мастерман, Р. Хоббс та ін.); проблеми формування медіаосвіти та медіаграмотності (А. Галус, Б. Потятиник, В. Ковальчук, В. Кравець, І. Архангельська, Л. Вовк, М. Мухін, Н. Коляда, М. Соколова та ін.); роль та місце засобів масової інформації у вихованні підростаючого покоління (В. Лізанчук, Г. Усова, С. Дорогий, У. Усова).

Діти ХХІ століття постійно перебувають під впливом медіапростору. Велика кількість інформації супроводжує їх все життя. Діти без сумнівів виставляють інформації про себе та свою родину (місце проживання, місце робота батьків, графік роботи, наявність цінних речей вдома тощо); надсилають платні SMS-повідомлення за певні бонуси в онлайн-іграх та не думають скільки вони коштують; надсилають свої фото незнайомцям в Мережі; наткнувшись на реклами алкоголю чи наркотиків пробують їх купити; потрапляють на сайти для дорослих. І це тільки маленька частина загроз на які потраплять діти в Мережі не маючи навичок медіаграмотності. Саме це і зумовило вибір нашої теми дослідження: **“Формування медіаграмотності та навичок безпечної поведінки в мережі Інтернет серед учнівської молоді”**.

Об’єкт дослідження: процес формування медіаграмотності та навичок безпечної поведінки в мережі Інтернет серед учнівської молоді.

Предмет дослідження: соціально-педагогічні умови та методи формування медіаграмотності та навичок безпечної поведінки в мережі Інтернет серед учнівської молоді.

Мета дослідження: теоретично та експериментально перевірити соціально-педагогічні умови формування медіаграмотності та навичок безпечної поведінки в мережі Інтернет серед учнівської молоді та розробити цільову соціально-педагогічну програму з формування медіаграмотності та навичок безпечної поведінки в мережі Інтернет.

Завдання дослідження:

1. Визначити сутність поняття “медіаграмотність” та її складових компонентів.

2. Розкрити процес формування медіаграмотності та навичок безпечної поведінки в мережі Інтернет серед учнівської молоді.: його завдання та напрями.

3. Визначити технологію та соціально-педагогічні умови формування медіаграмотності та навичок безпечної поведінки в мережі Інтернет серед учнівської молоді.

4. Розробити цільову соціально-педагогічну програму з формування медіаграмотності та навичок безпечної поведінки в мережі Інтернет серед учнівської молоді.

Методи дослідження:

- теоретичні (аналіз наукової літератури, систематизація, типологізація, узагальнення);

- емпіричні (анкетування, опитування, тестування, проєктивні методики);

- методи математичної статистики.

Структура магістерської роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, що нараховує 44 найменувань та додатків. Загальний обсяг роботи становить 117 сторінок, із них основного тексту – 69.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Узагальнюючи результати нашого дослідження щодо формування медіаграмотності та навичок безпечної поведінки в мережі Інтернет ми можемо констатувати, що мета та завдання виконані, та дає підстави зробити наступні висновки.

Нами було визначено основні теоретичні засади формування медіаграмотності в учнівської молоді.

На основі аналізу наукової літератури нами були визначені поняття “медіа” (його спрямованість, функції впливу на особистість, історичне становлення медіапонять), “медіаосвіта” (галузі, принципи), “медіаграмотність”, “кіберпростір”, “безпека в Інтернеті” тощо.

Поняття “медіаграмотність” визначено як: вміння використовувати інформаційно-комунікативні технології; виражати себе за допомогою медіазасобів; розуміти міфи та типи контролю, відношення, тому що вони культивують відокремлювати реальність та віртуальні симуляції, розуміти ту реальність, яка побудована медіаджерелами; сприймати та критично аналізувати інформацію, яка отримується з різноманітних джерел.

Визначено основні складові медіаграмотності: креативні та естетичні навички, інтерактивні навички, навички критичного мислення, навички безпеки; компоненти: когнітивний, мотиваційний, поведінковий, ціннісно-змістовний; та компетентності: розуміння (усвідомлення впливу, побудови та забарвлення реальності ЗМІ), використання (орієнтація в медіасередовищі, користування програмами), комунікація (пошук і обробка інформації, створення контенту) та стратегія (досягнення цілей за допомогою ЗМІ).

Охарактеризовано основні фактори небезпеки для дітей в мережі Інтернет та медіаризики за віковими особливостями учнів.

Вивчення аспектів організації процесу формування медіаграмотності допомогло нам визначити: шляхи формування медіаграмотності та навичок медіабезпеки; аспекти формування медіаграмотності та навичок медіабезпеки

для учнів молодшого, середнього та старшого шкільного віку за такими показниками: доступ до медіа, аналіз медіатекстів, оцінка медіатекстів, медіапродукція; методи та технології формування медіаграмотності та навичок медіабезпеки.

З'ясовано соціально-педагогічні умови формування медіаграмотності та навичок безпечної поведінки в мережі Інтернет.

Нами була проведена діагностична робота щодо рівня сформованості медіаграмотності.

На основі аналізу даних, які ми отримали в ході констатуючого експерименту нами було розроблено соціально-педагогічну програму з формування медіаграмотності та навичок безпечної поведінки в мережі Інтернет в учнів початкової школи. Програма складається з вступного заняття, трьох модулів (“Орієнтація в сучасному інформаційному просторі”, “Новинна грамотність”, “Безпечний медіапростір”).

Нами були розроблені методичні рекомендації щодо формування медіаграмотності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Kubey R. *Media Literacy in the Information Age*. London : NewBrunswick, 1997. 484 p.
2. Masterman L. *Teaching the media*. Comedia publishing group. 1989. 342 p.
3. Worsnop C. *Assessing Media Work*. Mississauga: Wright Communication, 1996. 80 p.
4. Батьки, діти та медіа: путівник із батьківського посередництва. За ред. В. Іванова, О. Волошенюк. Київ : ЦВП, АУП, 2017. 79 с.
5. Варивода К. Формування в дітей компетенцій безпечного використання Інтернет-мережі. *Журнал науковий огляд*. № 10. 2015. С. 1-9.
6. Гарматій О. Критичне мислення як ключова компетенція медіаграмотності. *Збірник статей Восьмої міжнародної науково-методичної конференції “Критичне мислення в епоху токсичного контенту”*. Київ. 2020. С. 11-16.
7. Гогуб О. Медіакомпас: путівник професійного журналіста: практичний посібник, Київ : Інститут масової інформації. 2016. 184 с.
8. Головка О., Баранов О. Безпека медіапростору в умовах цифрових трансформацій: законодавчі ініціативи чи інформаційні культура? *Збірник статей Восьмої міжнародної науково-методичної конференції “Критичне мислення в епоху токсичного контенту”*. Київ. 2020. С. 52-57.
9. Гра “Секрет Джованні”. *Портал медіаосвіта і медіаграмотність*. 2020. URL: <https://medialiteracy.org.ua/gra-sekret-dzhovanni/>
10. Гуріна А. Медіаграмотність як життєво необхідна навичка в сучасному соціально-політичному та культурному просторі України. *Нова педагогічна думка*. № 4. 2017. С. 24-26.
11. Данько Ю. “Тролінг” як новий вид віртуальної комунікації. *Український соціум*. № 4. 2013. С. 17-25.
12. Джолос О. Інформаційна та медійна грамотність – головна компетенція сучасної людини. *Збірник статей Восьмої міжнародної науково-*

методичної конференції “Критичне мислення в епоху токсичного контенту”. Київ. 2020. С. 427-431.

13. Діпфейк та дезінформація: практ. посіб. За ред. В. Олійник. Київ : Академія української преси, 2020. 36 с.

14. Дяченко Л. Медіаосвіта крізь призму критичного мислення учасників освітнього процесу. *Збірник статей Восьмої міжнародної науково-методичної конференції “Критичне мислення в епоху токсичного контенту”*. Київ. 2020. С. 269-272.

15. Іванов В., Волошенюк О. *Медіаосвіта і медіаграмотність: підручник*. Київ : Центр вільної преси, 2012.

16. Іванов В., Шкоба О. Медіаосвіта та медіаграмотність: визначення термінів. *Проблеми соціальної комунікації*. № 16. 2012. С. 41-52.

17. Ізбаш С., Пачина О. Андрагогічний підхід до формування медіаграмотності у майбутніх магістрів освіти засобами онлайн-сервісів. *Збірник статей Восьмої міжнародної науково-методичної конференції “Критичне мислення в епоху токсичного контенту”*. Київ. 2020. С. 323-329.

18. Ісаєнко О. Роль медіаосвіти у формуванні медіакультури сучасної молоді. *Вісник Книжкової палати*. № 1. 2018. С. 22-25.

19. Клан Клік-Клац: виховання дітей у цифрову епоху. За ред. Сингапурської Ради з питань ЗМІ. Київ : Media Literacy Council, 2014. 47 с.

20. Кобзева І., Беленіннік О. Формування у підлітків та молоді навичок безпечної поведінки в інформаційному просторі. *Портал медіаосвіта і медіаграмотність*. 2020. URL: <https://medialiteracy.org.ua/formuvannya-u-pidlitkiv-ta-molodi-navychok-bezpechnoyi-povedinky-v-informatsijnomu-prostori/>

21. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні : Постанова президії НАПН України від 21.04.2016 р. № 1-2/7-210. URL: <http://naps.gov.ua/>

22. Крутенко О. Актуальні проблеми медіаосвіти дорослих та шляхи їх подолання. *Збірник статей Восьмої міжнародної науково-методичної конференції “Критичне мислення в епоху токсичного контенту”*. Київ. 2020. С. 440-443.

23. Лашук Н. Критичне мислення у процесі формування медіакомпетентності майбутніх фахівців. *Збірник статей Восьмої міжнародної науково-методичної конференції “Критичне мислення в епоху токсичного контенту”*. Київ. 2020. С. 37-40.

24. Литвиненко О. Медіаграмотність громадян у контексті гібридних воєн: приклад України. *Молодий вчений*. № 3. 2018. С. 259-263.

25. Медіаграмотність на уроках суспільних дисциплін: посібник для вчителя. За ред. В. Іванова, О. Волошенюк, О. Мокрогуза. Київ : Центр вільної преси, 2016. 201 с.

26. Медіаграмотність на уроках суспільних дисциплін: посібник для вчителя. За ред. Іванов В., Волошенюк О. Київ : Центр вільної преси, 2016. 201 с.

27. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд. За ред. Іванов В., Волошенюк О., Кульчинська Л. Київ : АУП, ЦВП, 2011. 58с.

28. Мільчевська Г. Медіаграмотність у підготовці фахівців соціальної сфери. *Проблема освіти: збірник наукових праць*. Випуск 93. Київ. 2019. С. 235-245.

29. Мокрогуз О. Критичне мислення в контексті медіаосвіти. *Збірник статей Восьмої міжнародної науково-методичної конференції “Критичне мислення в епоху токсичного контенту”*. Київ. 2020. С. 26-29.

30. Нерсесян Г. Медіаграмотність молоді – запорука протидії інформаційній агресії. *Інвестиції: практика та досвід*. № 6. 2018. С. 56-60.

31. Парнета Н. Інформаційна культура та медіаграмотність як важливий чинник у формуванні професійної компетентності молодого спеціаліста. *Матеріали III Міжнародної науково-методичної конференції*. 2019.С. 82-83.

32. Попередження та протидія кібербулінгу в дитячому середовищі. За ред. Команди правозахисного департаменту ГО “Докудейз”, 2020. 97 с.

33. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р.. Зі змінами від 16.11.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

34. Разводовв Т. Медіаграмотність як основна компетенція сучасного педагога. *Збірник статей Восьмої міжнародної науково-методичної конференції “Критичне мислення в епоху токсичного контенту”*. Київ. 2020. С. 356-359.

35. С. Кость. Теоретичні поняття і терміни медіаосвіти. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. № 1. 2017. С. 178-185.

36. Самойленко Л. Медіаосвіта в Україні як соціальний пріоритет. *Матеріали обласної науково-практичної інтернет-конференції “Інформаційна грамотність як важлива складова модернізації системи освіти”*. Черкаси. 2020. С. 87-95.

37. Семенищ Н., Сліпченко В. Безпека кіберпростору: педагогічний підхід. *Матеріали обласної науково-практичної інтернет-конференції*. Черкаси. 2020. С. 95-98.

38. Сипливець Н. Медіаосвіта як інструмент підвищення якості навчального процесу. *Збірник статей четвертої міжнародної науково-методичної конференції “Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи”*. Київ. 2016. С. 220-223.

39. Слюсар Т., Соловей С., Степаненко В. Медіаосвіта як засіб формування медіаграмотності підростаючого покоління. *Збірник обласної науково-практичної інтернет-конференції*. Черкаси. 2020. С. 98-101.

40. Соціальна медіаграмотність: п'ять ключових принципів. *Портал медіаосвіта і медіаграмотність*. 2015.
URL: <https://medialiteracy.org.ua/sotsialna-mediagramotnist-p-yat-klyuchovyh-pryntsypiv/>

41. Череповська Н. Візуальна медіакультура учнів ЗОШ. Київ : Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2010. 155 с.

42. Шворак К., Карпик І. Медіакомпетентність та медіаграмотність – базові компетентності педагога НУШ. *Молодий вчений*. № 12. 2018. С. 9-12.

43. Шепенюк І. Медіаграмотність як необхідна складова професійної компетентності сучасного педагога. *Збірник статей Шостої міжнародної науково-методичної конференції “Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи”*. Київ. 2018. С. 178-182.